

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Skolen for Livet og Akademiet i Soer borgerlig betragtet

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Skolen for Livet og Akademiet i Soer borgerlig betragtet", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Aarhus Universitet, Kulturvidenskab. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1838_593-comshoot-idm83.pdf (tilgået 02. august 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

Udtrykket stammer fra juristen Tage Algreen-Ussing, som på stænderforsamlingsmødet i Roskilde 1. februar 1836 fremsatte forslag om realskoler med vægt på de levende sprog og de matematisk-naturvidenskabelige fag – retorisk kaldet “Skolen for Livet”.

arkaiserende for Sorø, som i de ældste kilder benævnes Sor.

samfundsmæssig.

Grundtvig følte sig kaldet til at blande sig i debatten i sin egenskab af historiker, ikke i sin egenskab af præst.

de to første vers i første strofe af Grundtvigs *Sang-Værk*, 1, nr. 139.

Den Wahlske Boghandel lå på Ulfeltsplads (det nuværende Gråbrødretorv) 118, København. Virksomheden omfattede desuden bogbinderi og forlag. 1822-1841 ejedes den af Jacob Frederik Milo, søn af den kendte boghandler Friedrich Wilhelm Milo fra Odense. Forlaget var grundtvigsk præget.

de smukkes, kvindernes.

som fortryller os.

helses, krigeres.

her formentlig: eftersom.

også.

formentlig: da får vi magt over Langben Rise, en vældig kæmpe, kendt fra folkeviserne.

trindt om land, rundt om i verden.

muligt citat fra Grundtvigs digt “Kiækheds Erindring, Willemoes” (1810), hvis første vers i første strofe lyder: “Kommer hid, I Piger smaa”.

ordet deles: ager-ende; markens rand.

medvind.

dvs.: Lad alt det gode, der døde i Danmark, genopstå i pigernes sang.

Mellemrubrikkerne på de to hovedafsnit i *Det Danske Fiir-Kløver eller Danskheden partisk betragtet* (1836) var hhv. “Kongen og Folket” og “Fæderne-Landet og Moders-Maalet”.

Ved sin fremkomst blev *Det Danske Fiir-Kløver* stort set ikke bemærket af offentligheden, og end ikke Grundtvigs nærmeste tilhængere forstod, at der her var lagt teoretisk grund under en helt ny skoleform.

Dvs. “*Konge og Folk, Fædreneland og Modersmaal*”.

mangel på fortrøstning.

universitet eller højere læreanstalt.

den latinske højskole, dvs. universitetet.

I middelalderen var alle danske skoleformers undervisningssprog latin. Undervisningen omfattede oftest de syv ‘frie kunster’ (lat.: artes liberales), som opdeltes i trivium (trevejen): grammatik, dialektik og retorik, der lærtes i underskolerne, og i quadrivium (firvejen): aritmetik, geometri, astronomi og musik, der lærtes i de højere skoler.

højst rosværdige.

1806-1899 betegnelse for den kommunale børneskole på landet; i købstæderne anvendtes betegnelsen borger- og almueskole.

de pengebøder, som forældre til skulkende skolebørn kunne idømmes i henhold til skoleforordningen af 1814.

Med skoleforordningen af 1814 indførtes der almindelig undervisningspligt med begrænset adgang til, at hjemmet selv kunne stå for undervisningen. Dette opfattedes især af mange landboere som et statsligt overgreb, en indskrænkning af forældremyndigheden og en økonomisk byrde, idet skolegangen

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

indskrænkede anvendelsen af børnearbejde i landbruget.

skoleform som forberedte til studentereksamen.

Matt 8,22, Luk 9,60.

“Og om Dannebod end tale / Naar hun er i Dvale!”, de sidste vers i Grundtvig: “Thyre Dannebods Vise”, 1816.

“Thyre Dannebods Vise” fra 1816 er Grundtvigs første gendigtning af Laurids O. Koks *Dannevirkevisen* eller “Danmark deiligst vang og vænge” (trykt 1695; melodi af P.E. Rasmussen 1811). Grundtvig udgav mellem 1816 og 1848 fire bearbejdelser af denne sang.

allerede.

filantropiske. Når Grundtvig anvender betegnelsen ‘menneskekærlige’ her, kan det skyldes (a) uvilje mod den pædagogiske retning filantropismen eller filantropinismen, eller (b) hans møde med den oldgræske salmedigtning i 1837 og dennes positive brug af betegnelsen “Menneske-Ven”, gr.: philanthropos, om Jesus, jf. *Sang-Værk 1*, nr. 339.

Begrebet ‘nytår’ har for Grundtvig vide, symbolske betydninger, jf. titlerne på *Nyaars-Morgen* og en lang række andre skrifter hvori ordet indgår: menneskelig, folkelig, national og/eller åndelig genfødsel, til dels i et tidsskifte, der ifølge Grundtvig fandt sted omkring 1800.

En nedsættende betegnelse, som Grundtvig havde dannet for en umoden og snævert fornuftsmæssig forskning eller undervisning, f.eks. latinskolens udenadslære, som han fandt åndløs, unaturlig og skadelig; “det vrangte Begreb om Videnskabelighed som blot *Læsning, Lærdom og Boglig Konst*”, Grundtvig (1839) s. 38.

jf. generelt Rom 8; her ironisk polemik imod pietismen.

katekismus og skriftsteder.

som vedrører menneskenes jordiske tilværelse, modsat det evige.

ganske vist.

de rådgivende provinsialstænder (ofte kaldet stænderforsamlinger) i Danmark og hertugdømmerne Slesvig og Holsten, indført ved kongelig forordning af 28. maj 1831.

de rådgivende provinsialstænder (ofte kaldet stænderforsamlinger) for øerne og for Jylland trådte sammen i hhv. Roskilde og Viborg. De tilsvarende provinsialstænder for Slesvig og Holsten trådte sammen i hhv. Slesvig by og Itzehoe.

polemik imod de ønsker om offentlige realskoler, som i februar og april 1836 var blevet fremsat på stænderforsamlingerne i hhv. Roskilde og Viborg.

Es 28,18.

Matt 7,14.

baglæns gang; forværring. Jf. 2. strofe, 6. vers af Grundtvigs salme (1836) “Har Haand du lagt paa Herrens Plov” i: *Sang-Værk*, 3, nr. 128: “Al Krebs-Gang er kun Dødens Vei!”

talemåde, dannet efter titlen på en af Ludvig Holbergs komedier (1723): stræben efter at virke finere, end man er.

rimelighed.

sikkerhed, garanti.

mulig hentydning til polemikken omkring den amerikanske digter J.F. Cooper. Han opholdt sig i Europa 1826-1833 som amerikansk konsul i Lyon; efter sin hjemvenden til USA blev han og andre amerikanske digtere kritiseret for upatriotisk at søge popularitet i Europa.

(arkaiserende) historiefortællerne.

national.

sætte eller lyse i band; forbande.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

På stænderforsamlingerne for øerne (i Roskilde) og for Jylland (i Viborg) i hhv. februar og april 1836 vedtoges der petitioner, dvs. bønsskrifter til kongen, om styrkelse af realskoleundervisningen i byerne.

blive fortrolig med.

de klassiske latinske (og græske) forfattere.

individet.

et samfund af lærde, f.eks. et universitet.

polemik imod de ønsker om realskoler med vægt på de levende sprog og de matematisk-naturvidenskabelige fag, der var blevet fremsat ved stænderforsamlingerne i Roskilde og Viborg i 1836.

på deres områder, i deres fag.

skriftlig oversættelse fra dansk til latin, som var en hoveddisciplin i latinskolernes pensum.

den form for filosofi, der i modsætning til teoretisk filosofi beskæftiger sig med menneskelige handlinger og vurderinger, dvs. moralfilosofi, politisk filosofi og æstetik.

forsøg på indsigt i den 'højeste sandhed' gennem en tænkning, uafhængig af erfaringen. Begrebet fandt særlig anvendelse i den tyske romantik, specielt hos F.W.J. Schelling, hvor den 'højere' erkendelse var lig med den kunstneriske intuition. Her måske hentydning til tysk romantisk filosofi i almindelighed.

(lat. *ius romanum*) et retssystem, som stammer fra det antikke romerrige. Som grundlag for det juridiske studium og for den retsvidenskabelige metode har romerretten spillet en afgørende rolle over det meste af Europa. Ved Københavns Universitet var der siden reformationen et professorat i romerret.

glad for, indtaget i.

samfundsliv.

(lat.) egl. 'opposita juxta se posita magis illucescunt', modsatte ting bliver tydeligere, når de stilles ved siden af hinanden. Alm. læresætning fra den klassiske retorik og fra middelalderens skolastiske filosofi og teologi.

heldet, tilfældet.

hentydning til den berømteste af de romerske veje, Via Appia, der fra Rom fører mod syd.

ligesom de bedste, de kyndigste på området.

hebraisk (GT) og græsk (NT).

Kirkelig eller kanonisk ret spillede en vigtig rolle for udviklingen af dansk ret fra slutningen af 1100-tallet. Grundtvig regner frem til Reformationen i 1500-tallet.

bønder, som har fået livslang brugsret til en ejendom eller et jordstykke mod en fastsat modydelse.

personer, som selv ejer de landbrugsejendomme, de driver.

underforstået: i en skibsmast.

butikken.

(mindst) lige så godt; mere end.

(folkevisestil) de fornemste sale i en borg; kongens sale; højsale.

det år, hvor enevælden indførtes i Danmark.

Rasmus Rask blev født i landsbyen Brændekilde SV for Odense; hans far var skrædder, ikke husmand.

Rasmus Rask skrev adskillige grammatikker og arbejdede med sammenlignende fonologi og morfologi. Han tog på forskerrejse til Island og udgav den første islandske grammatik. Han foretog desuden en efter datidens målestok storstilet rejse gennem Rusland til Indien for at studere og sammenligne sprog.

(her) kærlighed til folket.

Roskilde var indtil 1443 rigets hovedstad i den forstand, at den var kongens hjemby. I den tidlige

middelalder blev Viborg hjemsted for Landstinget for Nørrejylland, hvor flere kongevalg og kongehyldninger fandt sted frem til enevældens indførelse i 1660.

Juristen Tage Algreen-Ussing fremsatte på de rådgivende stænders første samling i Roskilde februar 1836 forslag om realskoler med vægt på de levende sprog, især tysk, og de matematisk-naturvidenskabelige fag – retorisk kaldet "Skolen for Livet". Tilsvarende forslag fremsattes på stænderforsamlingsmødet i Viborg april samme år; forslagene vedtoges med stort flertal.

(her) kongekronen.

vil give fortabt overfor fjenden.

Luk 10,42.

mest trofaste, hengivne.

polemik mod de liberale krav om, at den lovgivende magt skulle ligge i et folkevalgt parlament.

rimelig og bekvem, dvs. passende; af fortalen til *Den jyske Lov* (1933-udgaven), s. 2 f.

Efter forhandlinger mellem kongemagten, borgerne og gejstligheden i København blev Frederik 3. i 1660 tilbudt Danmark-Norge som enevældigt arverige i stedet for som hidtil et valgrige under højadelens kontrol.

Udenrigspolitiske hensyn havde spillet ind på Frederik 6.s beslutning om at oprette rådgivende stænderforsamlinger. Som medlem af Det Tyske Forbund var Holsten, hvor Frederik 6. var hertug, i 1815 blevet stillet en stænderforfatning efter preussisk forbillede i udsigt, og under indtryk af Julirevolutionen i Frankrig 1830 blev der nu i begge hertugdømmer stillet krav herom. For at indfri sin forpligtelse over for Holsten og samtidig fastholde rigets enhed besluttede kongen i 1831 at indføre rådgivende stænderforsamlinger ikke blot for Holsten, men også for hertugdømmet Slesvig og for selve kongedømmet: Jylland og øerne.

privat, individuel.

uvurderlig, fremragende.

De forslag om realskoler, der vedtoges på stænderforsamlingerne i Roskilde og Viborg i foråret 1836, betonedede i almindelighed nødvendigheden af undervisning i de levende sprog samt de matematisk-naturvidenskabelige fag og anbefalede oprettelsen af 'højere realskoler'. På den baggrund fremlagdes 1837 en betænkning om en statslig videnskabelig realskole på samme faglige niveau og af samme varighed som den lærde skole, en plan som dog kun blev realiseret på forsøgsbasis i Aarhus 1839-1853 og i Helsingør fra 1843. Grundtvig hentyder sandsynligvis til denne betænkning og den forudgående debat på stænderforsamlingerne.

Stænderforsamlingsmøderne i Roskilde februar 1836 og i Viborg april 1836 vedtog med stort flertal forslag om oprettelse af offentlige realskoler.

Den industrielle revolution og handelen var i Det tyske Forbund hæmmet af indre toldgrænser. På preussisk initiativ oprettedes derfor i 1834 en toldunion bestående af 34 tyske stater. Den økonomiske udvikling forløb dog stadig relativt langsommere i Det tyske Forbund end i Storbritannien og andre store industrinationer.

sikre indtægter.

mere lærenem.

lykkepung, som aldrig tømmes.

i alkymien et stof med magiske kræfter, f.eks. evnen til at forvandle uædle metaller til guld; (overført) den rette eller geniale løsning på et givet problem.

sandsynligvis billede på Jesu ord, jf. Joh 4,13-15. Jf. også Es 12,3.

Realskoler var tænkt som skoler for drenge fra købstædernes middelklasse. 'Det brede': de brede lag, det brede folk.

beregninger.

(matematiske) bevisførelser.

samfundet.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

1 Mos 3,19.

Grundtvig ejede en tysk oversættelse fra 1799 af Platons *Staten* med hovedtitlen *Platons Republik*, Bogfortegnelse 1839, nr. 2.063; ordet 'republik' kunne på både dansk og tysk betyde 'stat', 'statssamfund' og 'samfund' i almindelighed.

Platon inddeler i *Staten* sit idealsamfunds borgere i tre klasser: 1) Producenterne, som skal arbejde, udvise mådehold og overlade samfundets forsvar og ledelse til de højere klasser. 2) Vogterne, som er byens soldater og bør udvise mådehold og mod. 3) Filosoferne, som er samfundets regenter og bør udvise både mådehold, mod og visdom.

ironisk hentydning til Platons hulebillede.

af Grundtvigs digt "Gylden-Aaret", strofe 44, i *Nordisk Kirke-Tidende* nr. 4, 1834.

'Bænkepryder' bruges normalt som øgenavn om den, der kun duer til at sidde til pynt. Som spottende tilnavn til Brage bruges det af Loke i eddadigtet *Lokasenna* eller *Ægirs Gæstebud*. Grundtvig benytter ikke navnet i nedsættende betydning.

Ludvig Holberg var en dygtig økonom og opbyggede gennem årene en større formue, primært ved sit forfatterskab.

bestemt, med sikkerhed.

Walter Scott tjente en formue på sit forfatterskab, men mistede den, da et trykkeri, han havde investeret i, gik fallit som følge af en bankkrise 1825-1826. Herefter besluttede Scott at afvise tilbudt hjælp og i stedet arbejde sig ud af miseren ved personligt at betale trykkeriets gæld med de kommende indtægter fra sit forfatterskab.

indvinde et tab.

måbende.

Ludvig Holberg bestemte i 1747, at hans formue skulle tilfalde Sorø Akademi.

Absalon nedkæmpede if. sidste bog af Saxos *Gesta Danorum* det vestslaviske folkeslag venderne.

Absalon befalede munken Saxo at skrive *Gesta Danorum*.

Absalon ligger begravet i Sorø Kirke.

1162 lod Absalon sin families benediktinerkloster i Sorø omdanne til en cistercienserstiftelse. Kirken var opført som den magtfulde Hvide-slægts gravkirke og blev fra 1300-tallet også kongelig gravkirke.

formelsprog ved omtale af afdøde konger: Hans minde være i høj grad priset.

Absalon.

I tilknytning til Sorø Skole for adelige og borgerlige drenge, som var oprettet 1586 af Frederik 2., grundlagde Christian 4. i 1623 et ridderakademi (et akademi for adelens unge sønner), som senere blev udvidet til reelt at være et nyt universitet, der eksisterede i ca. 20 år. Pga. den svenske hærs hærgen og plyndren 1658-1660 blev ridderakademiet imidlertid ruineret og nedlagdes *de facto* i 1665, mens skolen fortsatte til 1737.

jf. Matt 28,1-2, Mark 16,3-4 og Luk 24,2-3.

Jacob Badens 356 sider lange *Grammatica Latina, det er Anviisning til det latinske Sprog, udgivet til Skolernes Brug i Danmark og Norge* (1782 med følgende oplag og udgaver), var den enerådende latinske grammatik i de danske latinskoler frem til 1840. Grundtvig ejede værket i en udgave fra 1812, Bogfortegnelse 1839 nr. 2.170.

Efter at have ligget stille siden 1665 reorganiseredes akademiet fra 1747 og fik fremragende lærere. Pga. mangel på studerende sygnede det imidlertid hen i begyndelsen af 1790'erne og genopstod først i 1826.

Der bestod historisk ikke noget hjerteligt forhold mellem Københavns Universitet og Sorø Akademi, idet universitetet betragtede akademiet dels som en konkurrent, dels som en opkomling. Københavns Universitet var grundlagt i 1479 og havde også efter reformationen præsteuddannelse som sin hovedopgave. Hverken renæssancehumanismen i 1500-1600-tallet, den naturvidenskabelige revolution i 1600-1700-tallet eller oplysningstænkningen havde nogen særlig forbindelse med Københavns Universitet, hvorimod oplysningstænkningen blev institutionaliseret med genoprettelsen af Sorø Akademi i 1747.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

trolddomskunst eller magi, især i forhold til afdøde ånder (nekromanti).

jf. Matt 28,1-2, Mark 16,3-4 og Luk 24,2-3.

Matt 28,4.

28. januar 1827 fik Sorø Akademi nye statutter, hvori det hed, at akademiet ikke blot skulle forberede til et embedsstudium ved universitetet, men tillige "udbrede videnskabelige Kundskaber i Privatlivets forskellige Krese", jf. *Sorø. Klosteret, Skolen, Akademiet gennem Tiderne*, 2.2 (1931), s. 399.

Præsteskolens: Københavns Universitets teologiske fakultet. Ved Københavns Universitet blev latin som undervisningssprog fra 1762 gradvist fortrængt af dansk. Men forelæsningserne i teologisk eksegese og i latinsk filologi blev indtil hhv. 1840 og 1848 afholdt på latin. I eksamenssystemet holdt latinen sig længere; således afholdtes den teologiske embedseksamen (som den sidste af embedseksaminerne) indtil 1849 på latin.

allusion til Spinozas anmærkning til den 18. læresætning i 4. del af hans *Ethica*, dansk udg. ved Carl Henrik Koch: *Etik*, s. 144: "dyden er attråværdig for sin egen skyld". Grundtvig ejede værket på originalsproget latin i en hollandsk udgave fra 1690, Bogfortegnelse 1839 nr. 560.

(lat.) enten Cæsar eller intet; hos den romerske historiker Sueton opr. 'aut Caesar aut nulli', enten Cæsar eller ingen. Mere generelt i betydningen: alt eller intet.

så ødelæggende som det danske sprog.

variant af ordsproget 'En død mand kan man ikke slå ihjel', Mau nr. 1539.

Efter at have ligget stille siden 1665 reorganiseredes akademiet fra 1747.

Mens ridderakademiet blev ruineret og *de facto* nedlagt i 1665, fortsatte skolen til 1737.

Jens Schelderup Sneedorff var søn af rektor for Sorø Skole Hans Hansen Sneedorff.

Professor ved Sorø Akademi, senere kabinetssekretær Ove Høegh-Guldberg var 1764-1771 lærer for arveprins Frederik, som derfor fik en dansk opdragelse.

Med "Forordning angaaende Skole-Væsenets Forbedring af 11te Maj 1775", som var resultat af et kommissionsarbejde ledet af Ove Høegh-Guldberg, blev latinskolen nyordnet og til dels 'fordansket'. Det opstilledes i forordningen som et selvstændigt mål, at eleverne skulle "blive det Danske som Fædernelandets Sprog mægtig, tale og skrive samme rigtig". Forordningen krævede generelt, at der skulle arbejdes med det danske sprog både mundtligt og skriftligt, bl.a. ved læsning af dansksprogede forfattere og ved anvendelse af danske lærebøger, især i religion.

sandsynligvis: på Københavns Universitet.

Skønt der ifølge kongelig resolution af 28. august 1837 indførtes realskoleundervisning ved Sorø Skole, undervistes alle elever fortsat i latin, de tre nederste klasser seks timer om ugen, de tre øverste hhv. to, to og én time. Se Chr. Larsen (red.): *Realskolen gennem 200 år*, 1, s. 94 f.

noget meningsløst eller ubehageligt; tøjeri, troldomstøj.

Ved Københavns Universitet blev latin som undervisningssprog fra 1762 gradvist fortrængt af dansk, men i eksamenssystemet holdt latinen sig længere. Således afholdtes den medicinske embedseksamen indtil 1837 på latin. På jura eksamineredes der indtil 1839 på latin i alle andre fag end dansk ret; 1839-1847 eksamineredes der kun på latin i romerret, se *Københavns Universitet 1479-1979*, 6.1, s. 160.

Directionen for Universitetet og de lærde Skoler udgjorde i perioden 1805-1848 statens overstyrelse af Københavns Universitet, Sorø Akademi samt de lærde skoler; den bestod bestod af tre mænd.

underforstået: til 1600-tallet, hvor latin var det enerådende undervisningssprog i latinskolerne og på universitetet.

28. januar 1827 fik Sorø Akademi nye statutter, hvor det i paragraf 2b hed, at akademiet ikke blot skulle forberede til et embedsstudium ved universitetet, men tillige "udbrede videnskabelige Kundskaber i Privatlivets forskellige Krese", jf. *Sorø. Klosteret, Skolen, Akademiet gennem Tiderne*, 2.2 (1931), s. 399. Alligevel måtte akademiet kun optage studerende, der udgik fra den lærde skole i Sorø, hvor latinundervisning, uanset indførelsen af 'reale' fag, fortsat var obligatorisk.

If. britisk lov af 1833, kaldet *Emancipation Act*, afskaffedes slaveriet på Jamaica gradvist 1834-1840, idet

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

voksne slaver skulle gennemgå en 'lærlingetid' på mellem tre og seks år inden deres endelige frigivelse.

(lat.) sub jugum ire, på en ydmygende måde erklære sig for overvundet, oprindeligt ved at gå under spyd, der var stillet på en måde, som skulde minde om okseåget.

jf. Joh 11,39. Kongehånden er Frederik 6.s.

Lærerne ved Sorø Akademi i perioden 1826-1849 var lektorer, lærerne ved skolen adjunkter. Ved festen i maj 1827 for akademiets genindvielse tildelte Frederik 6. imidlertid skolens og akademiets direktør E.G. Tauber "Rang med Etatsraader og alle Lektorerne med Professorer", jf. *Sorø. Klosteret, Skolen, Akademiet gennem Tiderne*, 2.2 (1931), s. 512.

Lektor i filosofi ved Sorø Akademi J.C. Lütken udgav 1830 *Om almindelig Dannelse og dens Midler*. Skriftet blev imødegået af den klassiske filolog J.N. Madvig. I tilbageblik mente Lütken, at "i den Strid jeg har yppet i mit Program 1830" med Madvig, havde han medvirket til, at "Den gamle Overtroelse om de saakaldt klassiske Studiers ene saliggjørende Kraft er falden, og vil aldrig rejse sig mere; Resten vil give sig selv med Tiden", *Blandinger fra Sorø. Et Tidsskrift* (1833), hefte 5, s. 149.

Ludvig August Rothe og Wilhelm Rothe. Deres farfar Tyge Rothe blev dengang ofte, ikke mindst af Grundtvig, fremstillet som en national foregangsmand.

Direktøren for Sorø Akademi, G.H. Waage, dimitteredes 1811 fra realskolen Det Schouboeske Institut, hvor han havde været Grundtvigs elev; "alt": allerede.

Ørnen var det centrale symbol i den romerske hærs standarder.

Tre løver omgivet af hjerter er fra Valdemarernes tid det centrale symbol i det danske statsvåben.

konger, der regerede længere end 50 år.

allusion til Kristi tornekrone.

At bruge "Kongens Nøgle" (nøgle) vil sige i lovens navn at bryde en dør op; *Mau* nr. 4.957;

lukket op.

har arveret.

Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler, som bestod af tre mænd, var i perioden 1805-1848 statens samlede overstyrelse af Københavns Universitet, Sorø Akademi og de lærde skoler.

Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler bestod på dette tidspunkt af de tre jurister Andreas Bjørn Rothe, medlem 1817-1840, formand fra 1829 ("Tyge Rothes Søn"), retshistorikeren J.L.A. Kolderup-Rosenvinge, medlem 1834-1848 ("en Nordisk Historiker") samt dommer og kommitteret i rentekammeret Jens Olaus Hansen, medlem 1832-1848 ("en Practisk Hædersmand").

muligvis ordspil på 'kollegium' i betydningen et kollektiv og i betydningen et administrativt organ. Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler var indtil 1848 ét ud af 16 kollegier i enevældens statsadministration. Et kollegium administrerede i lighed med et moderne ministerium et afgrænset område, f.eks. flåden, postvæsenet eller rigets forskellige landsdele, men til forskel fra i ministerialsystemet lå ledelsen ikke hos én ansvarlig minister, derimod hos en *forsamling* af medlemmer, der traf sine afgørelser (indstillinger til kongen) ved afstemning.

Der hentydes til de Sibyllinske Bøger, som under Romerriget opbevaredes i Jupiter-templet på Capitol, en af Roms syv høje. Bøgerne indeholdt græske orakelord og rituelle tekster; i krisituationer kunne det romerske senat bede et præstekollegium konsultere bøgerne for varsler.

referencer til Salomons trone i 1 Kong 10,18-20. I romersk-katolsk tradition er 'Visdommens Sæde' eller 'Visdommens Trone' (lat. sedes sapientiae) desuden et af Jomfru Marias mange tilnavne.

Forstanderne for det første soranske akademi, Christian 4.s ridderakademi 1623-1665, benævntes hofmestre, forstanderne for akademiet 1747-1813 overhofmestre. 'Hovmester' kunne tidligere betyde en studeret, lærd mand, der ledte en ung, fornem persons undervisning og uddannelse, eller en person, der havde overopsynet med et fornemt hus eller med et skibs madforsyning.

Es 35, 1-2. Jf. Grundtvigs salme fra 1837 "Blomstre som en Rosen-Gaard", *Sang-Værk*, 1, nr. 132.

Grundtvig anvendte udtrykket 'kinesisk' som skældsord for det, der forekom ham kunstlet og uægte, herunder et formalistisk uddannelses- og eksamenssystem.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

Ved Københavns Universitet blev latin som undervisningssprog fra 1762 gradvist fortrængt af dansk. Statsmanden Ove Høegh-Guldberg virkede energisk for styrkelsen af det danske sprog i undervisningssektoren og i hæren.

Første eksamen var *examen artium*, dvs. studentereksamen; anden eksamen var *examen philosophicum*, dvs. filosofikum eller den almindelige filologisk-filosofiske eksamen ved universitetet.

Den liberale politiker og premierminister 1827 George Canning arbejdede i 1820'erne på at sikre de britiske, navnlig irske, katolikkers ligestilling med medlemmerne af den britiske statskirke. Den undertiden ophedede debat om dette spørgsmål nåede sin foreløbige afslutning to år efter Cannings død med vedtagelsen i 1829 af *Emancipation Act (An Act for the Relief of His Majesty's Roman Catholic Subjects)*, som gav katolikker adgang til parlamentet og de fleste offentlige embeder.

(billedligt) uddannelsessteder, gunstige udviklingskår.

Luk 11,52.

i klostrene før reformationen, i latinskolerne og på universitetet efter reformationen.

Grundtvig havde siden 1809 udgivet forarbejder og prøveoversættelser af Saxo; 1818-1823 udgav Selskabet for Nordens Oldskrifter hans fordanskning af hele *Danmarks Krønike af Saxo Grammaticus*, 1-3.

latin; Latium (italiensk: Lazio) er den region, hvori Rom ligger.

Grundtvigs oversættelse 1818-1823, *Danmarks Krønike af Saxo Grammaticus*, 1-3.

her i begrebets bogstavelige betydning og med underforstået ironisk brod imod det, begrebet betød i samtiden: *Den Bell-Lancasterske Metode*, en undervisningsform, der dominerede 1820-1850, og hvor læreren med de dygtigste elever som hjælpelærere underviste et stort antal elever samtidig.

selvironisk hentydning til Grundtvigs optagethed af oldengelsk digtning og til hans tre Englandsrejser 1829-1831.

"- en sød Drøm" er undertitlen på et Grundtvig-manuskript fra efteråret 1837, som indeholder en utopi om fremtidens højskole: "Academiet i Soer". Det blev udgivet i 1983, *To Dialoger om Højskolen*.

mulig allusion til Bifrost-broen (regnbuen) i nordisk mytologi.

tilbøjelighed til at ville glimre med ydre pragt, pynt, penge og rang.

professionen.

(her) skriftligt bevis, eksamensbevis.

Der hentydes sandsynligvis til *Den danske krønike*, senere kaldet *Den danske rimkrønike*, som er den tidligst kendte bog trykt på dansk. Den blev trykt 1495 i København af den hollandske bogtrykker Gotfred af Ghemen og optrykt flere gange.

Der lå et ret betydeligt skomagerværksted i Skolegade i en nabobygning til Aarhus Katedralskole, men det har ikke kunnet afgøres med sikkerhed, om Grundtvig er kommet her eller hos en af byens 25 øvrige selvstændige skomagere. Se herom Steen Johansen: "N.F.S. Grundtvigs bopæle (adresser) i København", *Grundtvig-Studier* 1960, s. 56.

variant af ordsproget 'ord går, men skrift står', *Mau* nr. 7.276. Grundtvig anvendte det tidligere i salmen "Tusind Aar stod Christi Kirke" (1826), 4. strofe, 4. vers: "Ordet lever, Skriften staaer!".

jf. Matt 27,24.

Ordet er dannet af Grundtvig.

I 7. og 22. sang af Chr. Wilsters netop udkomne oversættelse af *Homers Illiade* (1836) kaldes Athene "den lysblaaøiede" jomfru eller "den lysblaaøiede" Pallas. Grundtvig ejede denne udgave, Bogfortegnelse 1839 nr. 2.487-2.488. Wilster var lektor i græsk og engelsk ved Sorø Akademi.

visdomsgudindens nevøer og niecer: de lærde, den lærde verden.

lærenemme.

Jødernes hellige skrift, Tanakh, indeles traditionelt i loven (Torahen, i kristenheden kaldet Mosebøgerne), profeterne (Nevi'im) og skrifterne (Kethuvim), herunder salmerne.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

det talte ord. Vendingen forekommer i Chr. Wilsters netop udkomne oversættelse af *Homers Illiade* (1836), 8. sang, vers 496, og i formen "bevingede Ord" i 5. sang, vers 123. Grundtvig ejede denne udgave, Bogfortegnelse 1839 nr. 2.487-2.488.

ikke.

sygdom eller besættelse, et almindeligt udtryk i NT.

Den engelske statskirke (Church of England) etablerede under Elizabeth 1. en position imellem protestantisme og katolicisme. Denne anglikanske tradition omfattede bl.a. brug af latin i gudstjenesten. Siden 1833 havde den højkerkelige 'Oxfordbevægelse' søgt at styrke ikke blot latinsk liturgi i statskirken, men også statskirkens bånd til paven.

jf. Matt 12,43-45 og Luk 11,24-26. Menvætte: ond ånd.

to gange, 'tvende'.

2 Mos 32,1-4.

stolt, selvtillidsfuldt.

prisiværdigt.

Grundtvig anvendte udtrykket 'byzantinsk' (på linje med udtrykket 'kinesisk') som skældsord for det, der forekom ham kunstlet og uægte, herunder et strengt formalistisk uddannelsessystem (hvilket dog ikke forhindrede ham i at være en glad oversætter af byzantinske salmer). Byzans er det gamle navn for det senere Konstantinopel (i dag Istanbul), hovedstad i det østromerske rige.

er ikke som dværge o.a. underjordiske væsener i nordisk mytologi, der ikke tåler dagslys og 'farer i flint', dvs. forstener, når de rammes af det.

oplysningstidens folkelige digtere, f.eks. Thomas Thaarup.

Åb 11,15.

nemlig på universitetet, hvor en doktorgrad giver ret til at holde offentlige forelæsninger ('jus docendi').

Ved 300-årsjubilæet i 1836 for reformationen i Danmark havde det regnet med ordener og doktorpromotioner, men Grundtvig blev til sin fortrydelse forbigået. Se herom Rønning 3.2 (1912), s. 157 f.

dvs. studiegård, universitetets bygninger rundt om hovedbygningen.

Grundtvig havde 1826-1839 intet egentligt embede og ingen fast indtægt, men fungerede dog siden 1832 som aftensangspræst i Frederiks tyske Kirke, den nuv. Christianskirke på Christianshavn.

Anvendt litteratur

- *Blandinger fra Sorøe. Et Tidsskrift*, hefte 5 (1833). Slagelse
- Bugge, Knud Eyvin (1993) "Grundtvigs syn på folkelig dannelse - dets muligheder før og nu", i Lilian Zølner (red.) *Almen dannelse, folkelig dannelse, folkelig livsoplysning*. Vejle
- *Den jyske Lov. Text med Oversættelse og Kommentar* (1933) udg. af Peter Skautrup. København & Aarhus
- Grundtvig, N.F.S. (1816) "Thyre Dannebods Vise", i *Danne-Virke* nr. 1. København
- Grundtvig, N.F.S. (1826) "Tusind Aar stod Christi Kirke", i *Danske Høitids-Psalmer til Tusindaars-Festen*. København
- Grundtvig, N.F.S. (1834) "Gylden-Aaret", i *Nordisk Kirke-Tidende* nr. 4. København
- Grundtvig, N.F.S. (1836) *Det Danske Fiir-Kløver*. København
- Grundtvig, N.F.S. (1839) "Om Nordens videnskabelige Forening", i *Brage og Idun, et nordisk Fjærdingårsskrift*, 1, 1. hefte. København
- Grundtvig, N.F.S. (1868) *Sang-Værk*, 1. København
- Grundtvig, N.F.S. (1873) *Sang-Værk*, 3, udg. af J. Christian Madsen. København
- Grundtvig, N.F.S. (1983) *To Dialoger om Højskolen* udg. af Dan Charly Christensen. Holbæk
- Grundtvig, N.F.S. (2010) *Schriften in Auswahl* udg. af Knud Eyvin Bugge, Flemming Lundgreen-Nielsen & Theodor Jørgensen. Göttingen (2010)
- Kok, Laurids O. (1695) *Dannevirkevisen* eller "Danmark deiligst vang og vænge". København

- Larsen, Chr. (red.) (2010) *Realskolen gennem 200 år*, 1-2. U.st.: København
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1992) "Grundtvig og danskhed", i Ole Feldbæk (red.) *Dansk identitetshistorie*, 3. København
- Lütken. J.C. (1830) *Om almindelig Dannelse og dens Midler*. København
- Mau, E. (1879) *Dansk Ordsprogs-Skat*, 1-2. København
- Platon (1799) *Platons Republik oder Unterredung vom Gerechten, in zehn Büchern*, overs. Karl Friedrich Wolf. Altona
- Rønning, Frederik (1911-1914) *N.F.S. Grundtvig. Et bidrag til skildring af dansk åndsliv i det 19. århundrede*, 1-4. København
- *Sorø. Klostret, Skolen, Akademiet gennem Tiderne. Skrevet af gamle Soranere (1923-1931)* udg. af Soranske Samfund. København